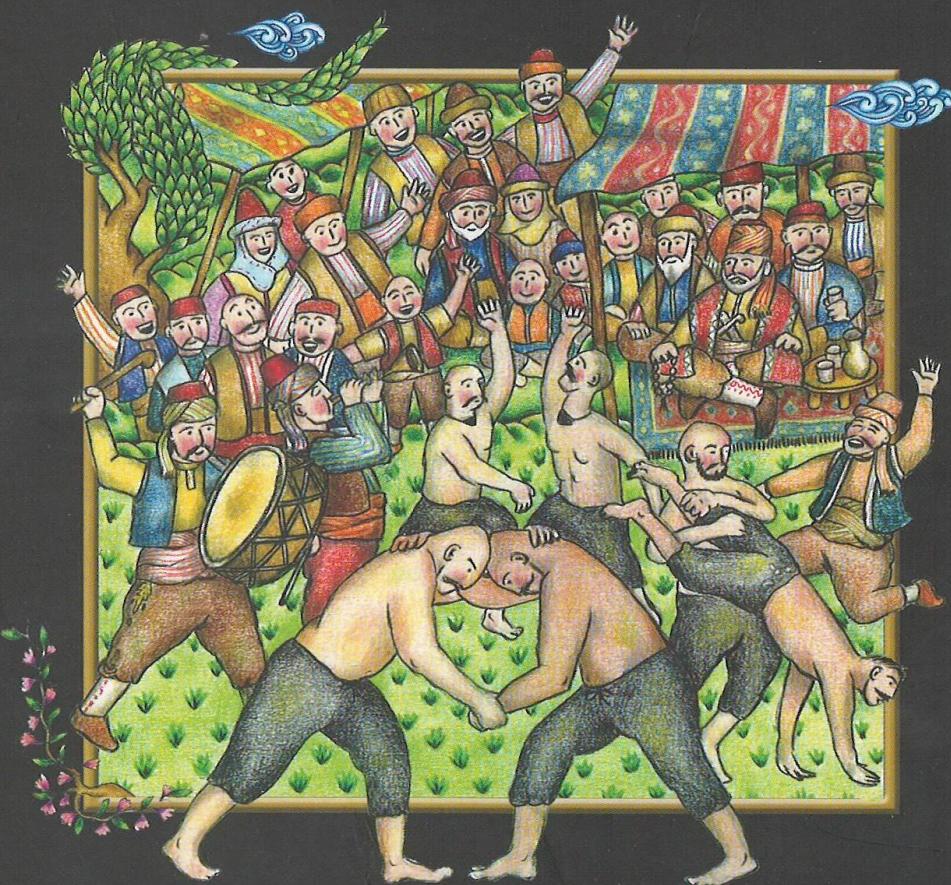
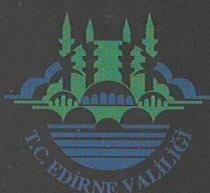


Halk Bilimi Açısından

Kırkpınar Güresleri



Mehmet Dervişoğlu



EDİRNE VALİLİĞİ KÜLTÜR YAYINLARI

Halk Bilimi Açısından
**KIRKPınAR
GÜREŞLERİ**

EDİRNE VALİLİĞİ
KÜLTÜR YAYINLARI

EDİRNE KİTAPLIĞI: 22

Edirne Kitaplığı Danışma Kurulu
(*Kültür Konseyi adına*)
Kurul Başkanı
Dr. Metin Eriş

Kurul Üyeleri:
Prof. Dr. Cevdet Küçük
Prof. Dr. Korkut Tuna
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Prof. Dr. Selçuk Müläyim
Doç. Dr. Ahmet Vefa Çobanoğlu

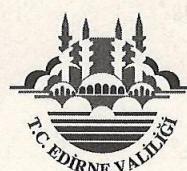
Halk Bilimi Açısından
KIRKPınAR GÜREŞLERİ
Mehmet Dervişoğlu

Kitap Tasarımı
Ismail Serter / Artı Değer Ltd.

Kapak ve Dede Korkut Çizimleri
Fatih Durmuş

Birinci Baskı
Nisan 2014 / İstanbul
ISBN: 978-605-149-596-5

Baskı Cilt
Seçil Ofset
Matbaacılık Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mas. Sit.
Matbaacılar Sitesi 4. Cad. No: 71
Bağcılar - İstanbul



Tüm Hakları Edirne Valiliğine aittir.

Halk Bilimi Açısından

KIRKPınAR GÜREŞLERİ

Mehmet Dervişoğlu



EDİRNE VALİLİĞİ KÜLTÜR YAYINLARI



İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Sunum.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
SPOR VE KÜLTÜR	
Bir Kültür Unsuru Olarak Spor.....	15
Türklerde spor kültürü.....	18
GÜREŞ VE TÜRK GÜREŞİ	
Güreşin Kökeni Üzerine.....	28
Dünya Güreş Tarihine Kısa Bir Bakış.....	31
Kısaca Türk Güreş Tarihi.....	34
Pehlivanlığın Vasftı “Alplik”	38
Türklerde Pehlivanlık Kavramı.....	40
Türklerin Yaptığı Geleneksel Güreşler	
Karakucak Güreşi.....	44
Kuşak Güreşi.....	47
Aba Güreşi.....	49
Şalvar Güreşi.....	52
Yağlı Güreş ve Tarihçesi.....	54
Yağlı Güreşte Genel Kurallar.....	60
Yağlı Güreşte Boyalar ve Eşleşme.....	63
Yağlı Güreşlerinin Mekân İtibarıyle Tasnifi “Saray, Konak, Hususi Bahçe vb. Yerlerde Yapılan Güreşler”	
Huzur Güreşleri.....	70
Huzur Güreşlerine Dair Anlatılar.....	71
Harman yeri, Otlak ve Meralarda Yapılan Güreşler “Düğün Güreşleri”.....	81
Düğün Güreşlerine Dair Anlatılar.....	84
Güreş Tekkelerinde Yapılan Güreşler.....	95
Sirk, Park ve Bahçelerde Yapılan Güreşler “Ramazan Güreşleri”.....	101
Özel Hazırlanmış Çayırlarda Yapılan “Panayır Güreşleri”.....	103
Panayır Güreşlerine Dair Anlatılar.....	106
Yağlı Güreşte Oyunlar.....	118
Oyunların Tarifleri.....	120
Kombine Oyunlar.....	123

Oyun Taktikleri.....	124
Uygulanması Yasak Oyunlar.....	126
Yağlı Güreşte Yenme ve Yenilme.....	127
Yağlı Güreşte Ödüller.....	128
Parsa Toplama Geleneği.....	129
Altın Kemer.....	131

İKİNCİ BÖLÜM

MEKÂN, KÖKEN VE KÜLTÜREL BELLEK BAĞLAMINDA KIRKPınAR

Kırkpınar Güreşlerinin Doğuşu Bağlamında Kırkpınar Efsanesi.....	137
Kırkpınar Etrafında Teşekkül Eden Diğer Efsaneler	139
Kırkpınar Efsanesi ve Etrafında Teşekkül etmiş Diğer Efsanelerin Tarihi Kaynaklarda Tesitti.....	140
Kırk Sayısı, Pınar Kültü ve Kırkpınar Adı.....	145
Kırkpınar Güreşleri'nin Yapılış Zamanı, Süresi ve Hıdrellez Kültü.....	153
Kırkpınar'ın Yeri.....	160
Kırkpınar'a Davet.....	166
Kırkpınar'a Gelen Misafirlerin An'ânevi Olarak Karşılanması.....	167

Kırkpınar Güreşleri'nin Öncesinde Toplu Olarak Yapılan Gelenekselleşmiş Uygulamalar

İnanç Merkezlerini Ziyaret.....	168
Mevlit Merasimi.....	171
Resmî Geçit Töreni.....	173

Kırkpınar Güreşleri'nin Sonrasında Toplu Olarak Yapılan Gelenekselleşmiş Uygulamalar

Hamam Alayı.....	175
Sünnet Merasimi.....	176
Kırkpınar Güreşleri'nin Tarihî Olarak Değerlendirilmesi.....	177
Cumhuriyetten Sonra Kırkpınar Güreşleri.....	177

Kırkpınar'da Yapılan Diğer Spor Müsabakaları ve Gösteriler

Cumhuriyet Öncesinde Yapılan Gösteri ve Müsabakalar.....	182
Cumhuriyet Sonrasında Yapılan Gösteri ve Müsabakalar.....	183

Oyun Taktikleri.....	124
Uygulanması Yasak Oyunlar.....	126
Yağlı Güreşte Yenme ve Yenilme.....	127
Yağlı Güreşte Ödüller.....	128
Parsa Toplama Geleneği.....	129
Altın Kemer.....	131

İKİNCİ BÖLÜM

MEKÂN, KÖKEN VE KÜLTÜREL BELLEK BAĞLAMINDA KIRKPINAR

Kırkpınar Güreşlerinin Doğuşu Bağlamında Kırkpınar Efsanesi.....	137
Kırkpınar Etrafında Teşekkül Eden Diğer Efsaneler	139
Kırkpınar Efsanesi ve Etrafında Teşekkül etmiş Diğer Efsanelerin Tarihi Kaynaklarda Tespiti.....	140
Kırk Sayısı, Pınar Kültü ve Kırkpınar Adı.....	145
Kırkpınar Güreşleri'nin Yapılış Zamanı, Süresi ve Hıdrellez Kültü.....	153
Kırkpınar'ın Yeri.....	160
Kırkpınar'a Davet.....	166
Kırkpınar'a Gelen Misafirlerin Anânevi Olarak Karşılanması.....	167
Kırkpınar Güreşleri'nin Öncesinde Toplu Olarak Yapılan Gelenekselleşmiş Uygulamalar	

İnanç Merkezlerini Ziyaret.....	168
Mevlît Merasimi.....	171
Resmî Geçit Töreni.....	173

Kırkpınar Güreşleri'nin Sonrasında Toplu Olarak Yapılan Gelenekselleşmiş Uygulamalar

Hamam Alayı.....	175
Sünnet Merasimi.....	176
Kırkpınar Güreşleri'nin Tarihî Olarak Değerlendirilmesi.....	177
Cumhuriyetten Sonra Kırkpınar Güreşleri.....	177

Kırkpınar'da Yapılan Diğer Spor Müsabakaları ve Gösteriler

Cumhuriyet Öncesinde Yapılan Gösteri ve Müsabakalar.....	182
Cumhuriyet Sonrasında Yapılan Gösteri ve Müsabakalar.....	183

KIRKPınAR GÜREŞLERİ BAĞLAMINDA TÜRK GÜREŞİNDEKİ SOMUT VE SOYUT KÜLTÜREL UNSURLAR.....	186
Kirkpinar Ağalığı	186
Ağanın seçilmesi.....	189
Tarihi Kirkpinar Ağaları.....	190
Günümüzde Kirkpinar Ağalığı.....	193
Cazgır.....	194
Cazgırların Piri.....	196
Salâvatlar.....	199
Anonim Salâvatlar.....	201
Cazgırı Bilinen Salâvatlar.....	204
Cazgırların Salâvatlarda Okuduğu Ünlü Şairlerin Şiirleri.....	229
Cazgırların Salâvatlarda Kullandığı Atasözleri ve Deyimler.....	231
Türk Güreşinde Yağlanma.....	232
Peşrev.....	234
Peşrevde Yapılan Hareketlerdeki Motif ve İnanışlar.....	237
Türk Güreşinde Musiki.....	240
Davul.....	242
Zurna.....	244
Kirkpinar Güreşleri’nde Kıyafetler	
Güreşirken Giyilen Kıyafetler.....	246
Kispet.....	246
Pırpit.....	252
Güreşle ilgili Geleneksel Kıyafetler	
Pehlivan Kıyafetleri.....	253
Ağa Kıyafeti.....	255
Cazgır Kıyafeti.....	256
Hakem Kıyafeti.....	256
Davulcu ve Zurnacı Kıyafeti.....	257
Kispet Muhofazası “Zembil”.....	257
Pehlivanların Nazara Karşı Yaptıkları Uygulamalar.....	258
Dua Okumak.....	259
Muska Yaptırmak.....	259
Pazubent Takmak.....	260
SONUÇ.....	265
KAYNAKÇA	

Önsöz

Kırkpınar Güreşleri belli bir zaman süreci içerisinde âdet, günü geldiğinde eğlence olarak sunulması gereken bir spor gösterisi hâlinde algılanır olmaya başlamıştır. Zamanla bırakınız yabancılari, çoğu insanımız hatta Edirneli hemşerilerimiz bile, Ata Sporumuz olarak güreşin ne gibi unsurlar ve değerler taşıdığını bilmekten uzaklaşmışlardır... Halbuki güreş, eski çağlardan itibaren toplumların güç gösterisi ve hatta çoğu kez spor gösterisi mahiyetini aşan uygulamalar, tarzında görüldüğü halde Türkler tarafından, güç gösterisi olmanın ötesinde toplumun kültürel değerlerinin ve kutsal törenlerinin bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Öyle ki Türklerde güreş çocukluktan itibaren surf beden değil akıl terbiyesine yönelik bir spor uygulaması hüviyeti taşımıştır. Yetişen nesiller, güreş sporundan edindikleri değerleri ömrleri boyunca vatan sevgisi ve kahramanlıkla bütünleştirirlerken dengeli bir irade gücüne sahiplenir, özetle ve ruhî gelişmelerinin yapısı hâline getirirlerdi.

Türklerin İslâmiyet' e girmeleriyle Peygamberimiz Hz. Muhammed' in genel olarak spor yapmayı ve hatta güreş sporunu tavsiye ettiğini öğrenmeleri, atalarımıza ayrı bir güç ve güreş sporuna bağlanma istiyaki vermiştir. Böylece binicilik, atıcılık ve güreş gibi sporlar Türk topluluklarında ayrı bir gelişme şansı elde etmiştir. Böyle bir inanç yapısı içerisinde Beyler, Hakanlar ve Sultanlar güreşçileri sadece desteklemekle kalmamış, kendileri de çeşitli spor dalları yanında güreş yapmışlardır.

Şurası bir gerçektir ki ata sporumuz güreşteki temel unsur dürüstlük ve mertliktir. Bu yüzden Anadolu'nun İslâmlaşmasında ana rol üstlenmiş olan Alperenlerden hareketle güreşçilere "alplik" sıfatı verilmiştir. Güreşçilerimiz de, yüzyıllar boyu bu sıfata layık olacak tarzda hayatıyetlerini sürdürmüşlerdir. Günümüzde güreş sporundan bahsedildiğinde, çoğunlukla uluslararası müsabakalara konu olan "serbest" veya "greko-romen" stildeki güreşler akla gelmektedir. Oysa asırların aksişi içerisinde, hâlen sadece belli bölgelerde yapılmakta ve bilinmekle beraber, atalarımızdan devraldığımız Karakucak, Kuşak, Aba, Şalvar ve nihayet Yağlı gibi farklı güreş tarzları bulunmaktadır. Bunların bazıları giderek bölgесelleşmişlerdir ama hepsinin kuralları içerisinde farklı değerleri vardır. Ayrıca hepsinin temel vasfi, alpliktir. Üstelik sadece bazı yörenlerimizde yapılmaya devam edilseler de, Edirne ve Kırkpınar ile özdeşleşmiş Yağlı Güreşlerin sporcuya "denge" suurunu vermesi açısından diğer güreşlerden zorluk bakımından farklılığı da bir gerçektir.

Kırkpınar'a gelince... Bunun Türk misafirperverliğinden başlayarak oyun çeşitliliği ile bütünüleşen âdab anlayışına, ağasından davulcu ile zurnacısına uzanan kıyafet zenginliğine, cazgırın sahip olduğu âşik edebiyatı derinliğine uzanan gelenekselleşmiş veya gelenekselleşmesi gereken bir yapısı bulunmaktadır. Herhalde bütün bunlar söyle bir geçiştirilecek değerler olmadığı gibi şüphesiz asırların getirmiş olduğu kültürel zenginliklerimizdir.

Edirne Kitaplığı içinde yayınlanmasına karar verdığımız bu çalışma ise, sadece Kırkpınar Güreşleri yönünden değil, Türklerin spor geleneği ve asırlar boyunca sürüp gelen güreş sporumuzun tarihi açısından da önem arz etmektedir. Bu çalışma Ata sporlarımız arasında önemli yeri olan güreşe, özellikle yağlı güreşe, neden Edirne'mizin ve Edirnelinin sahip çıkması gerektiğini de belgelemektedir. Böyle bir çalışmanın yapılmasına vesile olan Üniversitemizin değerli öğretim üyelerine ve özellikle tez hocası Yrd. Doç. Dr. Selma Sol ile bir boşluğu dolduracağına inandığımız çalışma sahibi Mehmet Dervişoğlu'na, konuyu Edirne Kitaplığı'nda kazandıran değerli dostum, ağabeyim Dr. Metin Eriş'e teşekkür ederim.

Hasan Duruer
Edirne Valisi

Sunum

Güreş; hayvan hareketlerinin taklidi ve tahlili sonucunda, iki kişinin bedenî ve zihnî kuvvetini ortaya koyarak, hiç bir vasıtaya muhtaç olmadan yaptıkları mücadelenin adıdır.

Türkler, ata sporu olarak değerlendirdikleri güreş sporunu, ne belirli bir şekilde, ne de kısıtlı bir sosyal yapıda şekillendirmişlerdir. Türkler için güreş sadece bir mücadele sporu değil, aynı zamanda bayramlarda, düğünlerde, dînî ve millî törenlerde, festivallerde ve hatta ölen yiğitlerin peşi sıra mezarı başında sergilenecek kadar hayatın içinde yaşayan bir ugraştır.

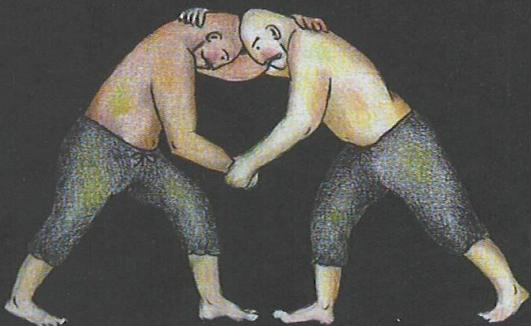
Güreşi; karakucak, şalvar, kuşak, aba ve yağılı güreş olmak üzere beş türde icra eden Türkler,ecdaddan toruna, nesilden nesile bu şanlı sporu aktarmışlar, bu spor sayesinde yerine göre savaş hazırlığı yapmışlar, yerine göre eğlenmişlerdir. Bununla beraber Türkler için güreş, sadece bir spor olarak kalmamış, güreş sporunu yapan insan anlamındaki “pehlivan” ve daha öncesinde pehlivanlıkla paralel olan “alp” kavramı, Türklerde millî terbiyenin ve dînî seciyenin adı olmuştur. Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişen pehlivanlar, nesiller boyunca dînî ve millî hassasiyetlerini, maddî güçlerinin önünde en büyük haysiyet bilmışlar ve daima haysiyetleri uğruna mücadele vermişlerdir. Ankara’da Himaye-i Etfal Cemiyeti yararına yapılan güreşlerde hakem olarak bulunan Kurtdereli Mehmet Pehlivan’ın Anadolu Ajansı ve Hâkimiyet-i Millîye muhabirleriyle yaptığı görüşmede söylediği sözler manidar olmakla birlikte, bir pehlivanın naşıl olması gerektiğini, dahası bir pehlivanın ne için mücadele verdigini ortaya koyan özet cümlelerdir. Kurtdereli Mehmet Pehlivan’ın muhabirlere söylediğleri şöyledir: “Ben güreşirken bütün Türk milletini arkamda hisseder ve onun şerefini korumak için her şeyi yapardım. Ve sanki bütün Türk milletinin kuvvetinin ardimda olduğunu hissederdim.”

Zaman tünelinde geldiğimiz noktada stad adı verilen milyonlarca kişilik uyku tulumları insanların dimaşlarına, idraklerine ve fehimlerine küflü, paslı kilitler takarken, Türk güreşinin yapıldığı mütevazi çayırlar, “Türk gibi güçlü” sözünü haykırarak millî gururu,larında yillardır sakladığı şüheda bedenleriyle de dînî şuuru hafızalarımıza nakşetmektedir. İşte Türklerin bu kutlu uğraşının kurumsallaşlığı yerlerden biri olan Kırkpınar, idrak açıklığının, gönül zenginliğinin onlarca örneğini gözler önüne sermekte, bir tarafta cazgırların Allah Allah nidaları, öğütleri, salavatları, diğer tarafta pehlivanların naraları, kuvvetleri, şecaatlari Türk evlâdının uyanık olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Böylesine bir güzelliği anlatmanın sıkletiyle kalemimiz çok kez kifayetsiz kalsa da, umman da katre olmanın hazzını harf harf, hece hece yaşadık. Çalışmamızı yaparken güreşle ve Kırkpınar'la ilgili eski kaynak eserlerin olmaması uhdemizdeki ağır yükün gölgesi peşimizi hiç bırakmasa da, önumüze düşen her huzmede zerreler aradık. Bulduğumuz tafsilatları hokkamıza katık edip, kağıtların üzerine yakıştırma çalıştık. Biliyoruz ki, sayfalarda pek çok yakıksız cümle olacak ve gözümüzden kaçan zerrelerin hesabını yine gözler tutacaktır. Bu çalışma fidan bile olamamışken, ağaçlık davasında değildir, sadece tohumluk kaygısı gütmüştür ve tohum toprağında bir gün gürleşerek ağaç olacaktır. Her seye rağmen, bu güzelliğe dair dünyada yapılmış halk bilimindeki ilk akademik çalışma olmasının gururu sanırım bizim için yeterlidir. Çalışmamızı yürütürken, yardımlarını esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Selma SOL'a, çalışmamızın tashihinde emeği geçen Adnan GÖNÜL'e ve dualarını, takdirlerini, teşviklerini üzerinden asla eksik etmeyen anneme ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Dervişoğlu

I. BÖLÜM
SPOR VE KÜLTÜR



Güreş, Orta Asya'dan itibaren Ata Sporumuz olarak gündemdeyken Türklerin İslâmiyet'e girmeleriyle Peygamberimiz Hz. Muhammed'in genel olarak spor yapmayı ve hatta güreş sporunu tavsiye ettiklerini öğrenmeleri, atalarımıza ayrı bir güç ve güreş sporuna bağlanma istiyaki vermiştir. Böylece binicilik, atıcılık ve güreş gibi sporlarımız daha bir gelişme şansı elde etmiştir. Böylesi bir inanç yapısı içerisinde Beyler, Hakanlar ve Sultanlar, sporcuları desteklemekten uzak kalmadıkları gibi kendileri de çeşitli spor dalları yanında güreş de yapmışlardır.

